

Journal of Education Studies

Volume 35
Issue 4 April-June 2007

Article 13

April 2007

เปิดประเด็น

ระวี สัจจโสภณ

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal>

Part of the [Education Commons](#)

Recommended Citation

สัจจโสภณ, ระวี (2007) "เปิดประเด็น," *Journal of Education Studies*: Vol. 35: Iss. 4, Article 13.
Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal/vol35/iss4/13>

This Article is brought to you for free and open access by Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Education Studies by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

เปิดประเด็น

ระวี สัจจโสภณ

จิตตปัญญาศึกษา : กระบวนทัศน์ใหม่เพื่อยกระดับจิตวิญญาณมนุษย์

ท่ามกลางปัญหาสังคมที่หลากหลายในปัจจุบัน ปัญหาหนึ่งที่เด่นชัดคือ ปัญหาความเสื่อมถอยทางจริยธรรม การขาดจิตสาธารณะ และพฤติกรรมรุนแรงผิดปกติของมนุษย์เพิ่มขึ้นอย่างมาก ส่งผลให้ประเด็นเรื่องการสร้างคุณธรรมและจริยธรรม ถูกหยิบยกเข้าสู่การพิจารณาให้เป็นวาระแห่งชาติ รวมไปถึงการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ซึ่งอยู่ในขั้นการพิจารณาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ผู้คนต่างวิพากษ์กันว่าปัญหาการขาดจริยธรรมที่เกิดขึ้นนี้ เกิดจากความล้มเหลวในการจัดการศึกษาที่ไม่สามารถถ่ายทอดจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ให้แก่ผู้เรียน ทำให้ระบบการศึกษาตกเป็นจำเลยของสังคม ในฐานะกระบวนกรสำคัญที่สร้างมนุษย์และกระบวนทัศน์ของสังคม

นักวิชาการหลายท่านเห็นตรงกันว่า ปัญหาความเสื่อมถอยทางจริยธรรมที่เกิดขึ้นเกิดจากการศึกษารูปแบบเดิมในกระบวนทัศน์แบบแยกส่วน ภายใต้ฐานคิดวิทยาศาสตร์เชิงปริมาณและวัตถุ ที่มองโลกแบบแยกส่วนลดส่วน (Reductionism) และแบบกลไก (Mechanistic) ให้การยอมรับ “ความรู้” เฉพาะกับสิ่งที่ชั่ง ตวง วัด คำนวณ และทดลองด้วยระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์เท่านั้น ส่วน “ความรู้” ทางด้านจิตวิญญาณของมนุษย์ ความรู้สึกด้านจิตใจและศาสนา ที่ไม่สามารถ ชั่ง ตวง วัด ได้ กลายเป็นสิ่งไม่น่าเชื่อถือในระบบการศึกษาแบบเดิมจึงไม่เห็นความสำคัญที่จะปลูกฝังและมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้านจิต จนทำให้แม้เป็นผู้ที่ผ่านระบบการศึกษามาแล้ว ก็ยังไม่มีภูมิคุ้มกันทางจิตที่สมบูรณ์ อันส่งผลกระทบไปถึงด้านปัญญาของผู้เรียน ทำให้เกิดความสับสนในชีวิต แทนแท้ของชีวิตก็ไม่รู้จัก วิชาการก็ไม่แน่น และสับสนมากจนถึงขั้นเป็นวิกฤตการณ์ทางสังคมในที่สุด

การปฏิรูปการศึกษาจึงเกิดขึ้นเพื่อลดปัญหาจากกระบวนทัศน์แบบแยกส่วน โดยเน้นการศึกษาที่สร้างการเรียนรู้แบบบูรณาการและปลูกฝังจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์มากขึ้น ด้วยวิธีต่างๆ โดยมุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรมควบคู่ไปกับการรู้ทางด้านวิชาการ

รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการจัดการศึกษาด้วยกระบวนการทัศน์ทางศาสนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อฟื้นฟูจิตสำนึกทางจริยธรรมแก่ผู้เรียน โดยมุ่งเน้นความเจริญงอกงามทางจิตและปัญญาเป็นสำคัญ จึงได้เห็นรูปแบบการนำหลักธรรมต่างๆ มาใช้จัดการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียน “เก่ง-ดี-มีสุข” มีการใช้คุณธรรมนำความรู้เพื่อให้คุณธรรมนำไทย จะเห็นว่าในปัจจุบันมีการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาที่หลากหลายทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็น โรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนวิถีธรรม การจัดการศึกษาแนวพุทธ กลุ่มเครือข่ายคุณธรรม กลุ่มเครือข่ายจิตอาสา เป็นต้น ต่างล้วนคาดหวังให้มนุษย์ยุคใหม่เกิดภูมิคุ้มกันทางจิตและสามารถผ่านพ้นวิกฤตทางปัญญา ซึ่งถือว่าเป็นวิกฤตแห่งยุคสมัยเป็นสำคัญ

ประวัติจริยธรรมทางสังคม จากการเรียนรู้ภายในตน

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี (๒๕๔๙) ได้เสนอรูปแบบการเรียนรู้แนวใหม่ ที่จะสามารถช่วยให้มนุษย์พ้นจาก “วิกฤตแห่งยุคสมัย” ซึ่งเรียกว่า “ไตรยางค์แห่งการศึกษา” ว่าการศึกษาควรประกอบด้วยองค์สาม ได้แก่ องค์ที่หนึ่ง การศึกษาในฐานะวัฒนธรรม องค์ที่สอง กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และองค์ที่สาม จิตตปัญญาศึกษา ดังแสดงในภาพที่ ๑

ภาพที่ ๑ พระเจดีย์แห่งการศึกษอันประกอบด้วยไตรยางค์แห่งการศึกษา

ที่มา : ประเวศ วะสี (๒๕๕๐: ๙)

จากองค์ประกอบของการศึกษารูปแบบใหม่ จะเห็นได้ว่า การเรียนรู้ที่มีวัฒนธรรมเป็นฐานและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เป็นเครื่องมือ จะก่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพในการอยู่ร่วมกันทั้งมนุษย์และสิ่งแวดล้อม แต่การที่มนุษย์จะไปถึงศักยภาพสูงสุดแห่งตนได้ ต้องใช้ “จิตตปัญญาศึกษา” ซึ่งเป็นวิธีการที่แยกมนุษย์แตกต่างจากสัตว์ ในการเข้าถึงความจริงอันสูงสุด เพื่อเป็นฐานในการศึกษาของมนุษย์ ให้เข้าถึงความดี ความงามและความจริงอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของมนุษย์ โดยถือว่าเป็นหนทางตรงที่สุด และเร็วที่สุด ในการทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและผ่านพ้นวิกฤตแห่งยุคสมัยไปด้วยกัน

บทความนี้มุ่งเสนอแนวคิด “จิตตปัญญาศึกษา” (Contemplative learning) ซึ่งเป็นแนวคิดทางการศึกษาศาสตร์ใหม่ที่นักการศึกษาให้ความสนใจ เพื่อจะใช้ปฏิวัติการเรียนรู้ของมนุษย์และเพื่อบ่มเพาะผู้เรียนให้เป็นทั้งคนเก่งและคนดี สามารถนำมาใช้ในการจัดการศึกษาเพื่อยกระดับจิตวิญญาณของมนุษย์ ทั้งในด้านความหมาย รูปแบบและกระบวนการอันสามารถนำไปใช้บูรณาการกับการจัดการศึกษาของประเทศได้

ความหมายของจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education)

จิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education) เป็นแนวคิดทางการศึกษา ที่ได้รับอิทธิพลจากปรัชญาการศึกษาแนวพุทธธรรม ด้วยการฝึกฝน อบรม กล่อมเกลาจิตใจ โดยเน้นการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานของมนุษย์ (Transformation) ทำให้มนุษย์เข้าใจจิตใจด้านในของตน รู้ตัว เข้าถึงความจริง เปลี่ยนมุมมองเกี่ยวกับโลกและผู้อื่น เกิดความเป็นอิสระ ความสุข ปัญญา เกิดความรักอันไพศาลต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่ง หรืออีกนัยหนึ่งคือ เกิดความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยเน้นการศึกษาจากการปฏิบัติ เช่น การทำงาน งานศิลปะ โยคะ ความเป็นชุมชน การอาสาสมัครทำงานเพื่อสังคม สุนทรียสนทนา การเรียนรู้จากธรรมชาติ รวมไปถึงจิตตภาวนา

การเปลี่ยนแปลงในตน เป็นกระบวนการ มีผู้ถ่ายทอดหรือครูเป็นผู้สอนให้บุคคลเข้าใจได้ และบุคคลสามารถเรียนรู้วิธีการนี้ได้ เมื่อมีกระบวนการดังกล่าวแล้ว จิตตปัญญาศึกษาจึงสามารถเรียกได้ว่าเป็นการศึกษารูปแบบหนึ่ง หรืออาจรู้จักในชื่ออื่น ได้แก่ การศึกษาเพื่อการตื่นรู้ (Awakening) การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน (Transformative Learning) และการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกใหม่ (New Consciousness)

การเผยแพร่แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา มีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ณ มหาวิทยาลัยนาโรปะ มลรัฐโคโลราโด ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งก่อตั้งโดย **ท่านเชอเกียม ตรุงปะรินโปเช** อาจารย์ผู้สืบทอดพระพุทธรศาสนาแนววิเบต นิกายคาถิกวและนิงมา มหาวิทยาลัย

แห่งนี้ได้รวมองค์ประกอบการสอนทางด้านจิตภาวนาและศิลปศาสตร์แขนงต่างๆ ทั้ง ตะวันตกและตะวันออกไว้ด้วยกัน โดยการใช้กระบวนการจิตตปัญญาศึกษาเป็นหลักทั้ง มหาวิทยาลัย ตลอดจนบูรณาการจิตตปัญญาศึกษาเข้ากับรายวิชาต่างๆ โดยนำมามีส่วนร่วมในการฝึกปฏิบัติเพื่อศึกษาวិชาการอีกด้วย

รูปแบบการศึกษานี้ เป็นแรงบันดาลใจต้นแบบของนักการศึกษาท่านอื่น ที่พยายามนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ไปพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาของตน ด้วยการส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นพบ และเรียนรู้ตนเองจากการนั่งสมาธิ พิจารณาลมหายใจของตน โดยมีจุดมุ่งหมายสูงสุดคือ ให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาจิต และเกิดพุทธิปัญญาอย่างแท้จริง ควบคู่กับความรู้ทางวิชาการ ผู้ที่ผ่านกระบวนการศึกษารูปแบบนี้ จะเกิดจิตสำนึกใหม่ ในการเข้าถึงความจริง ความดี ความงาม ทั้งในตนเอง และในสิ่งต่างๆ รอบตัว ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตน (Personal transformation) ในที่สุด

สำหรับประเทศไทย คุณวิจักขณ์ พานิช นักศึกษาไทยที่มหาวิทยาลัยนาโรปะ ได้ให้ความหมายของคำว่า “Contemplation” เป็นภาษาไทยว่า **“การเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ”** และศาสตราจารย์กิตติคุณสุนน อมรวิวัฒน์ ราชบัณฑิต ได้บัญญัติศัพท์ “Contemplative Education” ว่า **“จิตตปัญญาศึกษา”** นักการศึกษาไทยโดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษาและปัญญาชนอีกจำนวนหนึ่ง ได้ให้ความสนใจกับแนวคิดนี้อย่างยิ่ง เพราะเห็นว่าสามารถแก้ปัญหาคาการเรียนรู้ของมนุษย์อย่างได้ผล

จากปัญหาที่เราพบอยู่เสมอในสังคม นั่นก็คือ การที่ปัญญาชนทำอะไร โดยไม่ตระหนักถึงแง่มุมของจริยธรรม หรือผู้มีจริยธรรมบางครั้งก็ขาดศิลปะในการทำงานอันก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งเป็นผลจากการเรียนรู้แบบแยกส่วนในระบบการศึกษารูปแบบเดิม ที่บังคับให้วิชาความรู้กับความจริงของชีวิตแยกกันโดยสิ้นเชิง เรายุ่อย่างละเอียดลึกซึ้งเกี่ยวกับดาวพลูโตว่าเป็นดาวเคราะห์แคระ ทั้งที่ดาวพลูโตอยู่ห่างไกลจากเราและโลกมาก หากแต่เราไม่เคยรู้จักจิตของตน แม้กระทั่งไม่เคยรู้ว่าคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่แท้จริงคืออะไร ดังนั้นจิตตปัญญาศึกษาจึงเป็นช่องทางที่จะช่วยสร้างความตระหนักรู้แห่งจิตขึ้นได้

มีปรัชญาพื้นฐานเกี่ยวกับจิตตปัญญาศึกษา ๒ ประการ ประการแรกคือ **ความเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์ (Humanistic Value)** ว่ามนุษย์มีศักยภาพสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยมีประสบการณ์ตรง และประการที่สองคือ **กระบวนการองค์รวม (Holistic Paradigm)** คือ การปฏิบัติต่อสรรพสิ่งอย่างไม่แยกส่วน ด้วยทัศนคติที่ว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสรรพสิ่ง และทุกสรรพสิ่งก็เป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์ มนุษย์กับสรรพสิ่งต่างเป็นองค์รวมของกันและกัน

การศึกษาแนวจิตตปัญญา จะพัฒนาให้คุณภาพด้านในและด้านนอกของมนุษย์กลมกลืนไปด้วยกัน และนี่คือเหตุผล ที่เราต้องปฏิวัติการเรียนรู้ของมนุษย์ด้วยการศึกษาแบบ “จิตตปัญญาศึกษา” โดยเฉพาะท่ามกลางวิกฤตการณ์ทางจริยธรรมที่เสื่อมถอย เช่น ปัจจุบัน

หลักพื้นฐาน ๗ ประการของการจัดกระบวนการจิตตปัญญาศึกษา

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (๒๕๕๐) ได้ดำเนินการวิจัยโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาชุดการเรียนรู้การอบรมและกระบวนการด้านจิตตปัญญาศึกษาและสังเคราะห์หลักการพื้นฐานในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ตามแนวจิตตปัญญาศึกษา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาจิตตปัญญาศึกษาให้เกิดขึ้นในสังคมไทย โดยอาศัยแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ของกระบวนการ (Facilitator) ที่ทำงานด้านจิตสำนึกและจิตวิญญาณในสังคมไทย และผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการอบรมและการพัฒนามนุษย์ ร่วมกันวิจัยถอดบทเรียน หลังจากได้เข้าร่วมการอบรมในแนวจิตตปัญญาศึกษา ๙ กระบวนการ เป็นประจำทุกเดือนรวม ๙ เดือน

การวิจัยนี้เป็นการร่วมทำงานเชิงปฏิบัติอย่างเข้มข้น เพื่อสังเคราะห์หาหลักการพื้นฐานของจิตตปัญญาศึกษาผ่านการปฏิบัติ ประกอบด้วย การเจริญสติวิปัสสนา การทำงานเชิงอาสาสมัคร จิตตศิลป์ งาน พลังกลุ่ม และความสุข นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาตน ชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงร่วม วิธีคิดกระบวนการ การเผชิญความตายอย่างสงบ และนิเวศน์ภาวนา เมื่อผ่านกระบวนการร่วมทำงานเชิงปฏิบัติแล้ว สามารถสังเคราะห์หลักจิตตปัญญาศึกษาออกมาเป็น **หลักจิตตปัญญา ๗** หรือเรียกในชื่อย่อภาษาอังกฤษว่า 7 C's ที่แสดงถึงหลักการพื้นฐานของการจัดกระบวนการจิตตปัญญาศึกษา ๗ หลัก ดังนี้

๑. หลักการพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) คือ การเข้าสู่สภาวะจิตใจที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ และนำจิตใจดังกล่าวไปใช้ทำงานอย่างใคร่ครวญทั้งในด้านพุทธิปัญญา (cognitive) ด้านระหว่างบุคคล (interpersonal) และด้านภายในบุคคล (intrapersonal)

๒. หลักความรักความเมตตา (Compassion) คือ การส่งพลังออกเพื่อโอบอุ้มดูแลกลุ่มของกระบวนการ และการจัดกระบวนการด้วยสิ่งแวดล้อมและบริบทที่เกื้อกูลต่อการเรียนรู้ (สัปปายะ)

๓. หลักการเชื่อมโยงสัมพันธ์ (Connection) คือ การช่วยให้ผู้เข้ารับการอบรมเชื่อมโยงประสบการณ์ในกระบวนการเข้ากับชีวิตได้ นำไปสู่การทำให้กระบวนการเข้ามาสู่ภายใน (internalization) บูรณาการสู่วิถีชีวิต และการเอื้อให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างผู้เข้ารับการอบรมด้วยกัน เชื่อมโยงกับชุมชน และจักรวาล

๔. หลักการเผชิญหน้า (Confrontation) คือ การเปิดให้ผู้เข้ารับการอบรมออกจากพื้นที่ปลอดภัยของตนเอง เพื่อเข้าเผชิญกับพื้นที่เสี่ยงเพื่อเปิดพื้นที่การเรียนรู้ใหม่ๆ และเข้าใจถึงข้อจำกัดและศักยภาพของตนเองต่อการเรียนรู้และพัฒนา

๕. หลักความต่อเนื่อง (Continuity) คือ การสร้างความไหลลื่นของกระบวนการอันช่วยให้เกิดพลังพลวัตต่อการเรียนรู้ เพื่อช่วยเอื้อให้ศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เข้ารับการอบรมได้รับการปลดปล่อย และสามารถเข้าทำงานเพื่อบ่มเพาะพัฒนา

๖. หลักความมุ่งมั่น (Commitment) คือ การเอื้อให้ผู้เข้ารับการอบรมสามารถนำเอากระบวนการกลับไปใช้ในชีวิตอย่างต่อเนื่อง ภายหลังจากการเข้าร่วมการอบรม เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

๗. หลักชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community) คือ ความรู้สึกเป็นชุมชนร่วมกันของผู้เข้ารับการอบรมรวมทั้งกระบวนการ ที่เกื้อหนุนให้เกิดการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงภายในของแต่ละคน รวมไปถึงการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในกลุ่ม ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องและเชื่อมโยงกับชีวิต

ผู้ร่วมกระบวนการพบว่า เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพภายในอย่างสังเกตเห็น และมีความพร้อมจะเป็นกระบวนการ (Facilitator) ในการเผยแพร่แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ให้แพร่หลายยิ่งขึ้นในวงการการศึกษา สร้างการเคลื่อนไหว และผลักดันระบบการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในสังคมทุกระดับ นำไปสู่การแก้วิกฤตทางปัญญาและคุณธรรมแก่สังคมได้

สรุปและข้อเสนอแนะ

ในปัจจุบันกระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษา ได้แพร่หลายในวงการศึกษาไทยมากขึ้น ผ่านผู้ทรงวุฒิ งานสัมมนาและหนังสือจำนวนมาก มีอาจารย์และกลุ่มเครือข่ายหลายกลุ่มไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการปัญญาชน อาสาสมัคร และองค์กรที่ไม่แสวงผลกำไร ร่วมกันส่งเสริมและเผยแพร่การเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษา ซึ่งกลุ่มคนและองค์กรเหล่านี้คือผู้สร้างกระแสเริ่มต้นและจุดประกายทางปัญญาให้กระบวนการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษาขยายตัวไปอย่างกว้างขวาง ซึ่งภารกิจดังกล่าวจะสำเร็จได้จะต้องประกอบด้วย

๑. ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาบุคลากรและด้านการศึกษา ที่ทำความเข้าใจและเผยแพร่หลักการของจิตตปัญญาศึกษา ทั้งที่เป็นบุคคล เช่น อาจารย์ในมหาวิทยาลัยมหิดล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รวมทั้งอาจารย์อาวุโส เช่น ศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ และ ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี เป็นต้น ตลอดจนองค์กรต่างๆ เช่น สถาบันอาศรมศิลป์ ที่จัดการศึกษาผ่านศิลปะเพื่อนำไปสู่จิตตปัญญาศึกษา การจัดตั้งศูนย์จิตตปัญญาศึกษา ที่มหาวิทยาลัยมหิดล ในการวิจัยองค์ความรู้และเผยแพร่เพื่อใช้ปฏิบัติ

๒. การริเริ่มสร้างชุมชนแนวปฏิบัติจิตตปัญญาศึกษา ซึ่งกระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษาจะเกิดได้ดี ท่ามกลางการเรียนรู้ในชุมชน แนวทางที่สำคัญที่สุดคือการขยายฐานการเรียนรู้แบบจิตตปัญญาศึกษาในสังคมไทย โดยการสร้างชุมชนแนวปฏิบัติทางด้านจิตตปัญญาศึกษา เหมือนที่หมู่บ้านพลัม ประเทศฝรั่งเศส ของท่าน ดิซด์ นัท ฮันท์ ซึ่งเป็นชุมชนแห่งจิตตปัญญาศึกษา โดยในประเทศไทยได้เริ่มที่โรงเรียนสัตยาไสของ ดร.อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา ที่ใช้หลักจิตตปัญญาศึกษาเป็นแกนกลางในการเรียนการสอน

๓. การสร้างเครือข่ายด้านจิตตปัญญาศึกษา ซึ่งมีการเรียนรู้และขยายผลในเครือข่ายจิตตปัญญาศึกษา ให้มีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และประสบการณ์การปฏิบัติกันอย่างต่อเนื่องและหลากหลาย เพื่อขยายการเรียนรู้ให้มีความลึกซึ่งรอบด้านมากขึ้น โดยในประเทศสหรัฐอเมริกามีการนำแนวคิดด้านจิตตปัญญาศึกษา ไปก่อตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ และบูรณาการเข้ากับการศึกษาระดับอุดมศึกษาอย่างจริงจัง เช่น Amherst College Hampshire College Mount Holyoke Smith College และ University of Massachusetts เป็นต้น ในส่วนของประเทศไทยก็มีการผนึกกำลังอย่างเข้มแข็งของเครือข่าย เพื่อผลักดันให้เกิดการพัฒนาในด้านการพัฒนากระบวนการอบรม และกระบวนการแนวจิตตปัญญาศึกษา เช่น มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์ โครงการจิตวิวัฒน์ สถาบันขวัญเมือง จังหวัดเชียงราย โรงเรียนสัตยาไส สถาบันอาศรมศิลป์แห่งมูลนิธิโรงเรียนรุ่งอรุณ กลุ่มเพื่อนนพลักษณ์ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม เสถียรธรรมสถาน เสริมสิกขาลัย กลุ่มพัฒนาการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ และเครือข่ายพุทธิกา เป็นต้น

ประโยชน์สูงสุดที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำจิตตปัญญาศึกษาไปใช้คือ การที่มนุษย์สามารถเรียนรู้ เพื่อยกระดับจิตวิญญาณของตน ไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เพื่อความสุขและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีเมตตา และมีจิตสาธารณะ ด้วยการพัฒนาจิตและฝึกปฏิบัติ ความรู้ความเข้าใจในศาสตร์ที่ตนศึกษาอย่างถ่องแท้ ตลอดจนสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม

สุดท้ายนี้หวังเป็นอย่างยิ่งว่า จิตตปัญญาศึกษา จะเป็นกระบวนการที่สร้างทักษะการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ในระดับจิตวิญญาณหรือจิตสำนึกใหม่ ควบคู่กับความรู้ทางวิชาการ ด้วยมุมมองแห่งการฝึกฝนจิตอย่างตื่นรู้ทุกขณะ ทุกความรู้สึก และทุกสถานการณ์ จนทำให้ผู้เรียนเกิดปัญญาญาณถึง ความดี ความงามและความจริง อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิตมนุษย์ที่แท้จริง.

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

ธนา นิลชัยโกวิทย์และคณะ. ๒๕๕๐. **โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาชุดการเรียนรู้การอบรมและกระบวนการด้านจิตตปัญญาศึกษา**. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม), สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน).

ประเวศ วะสี. ๒๕๔๙. **ระบบการเรียนรู้ใหม่ ไปได้พันวิกฤตแห่งยุคสมัย**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ.

_____. ๒๕๕๐. **ปาฐกถาสวัสดิ์ สกลไทย: มหาวิทยาลัยกับจิตตปัญญาศึกษา และไตรยางค์แห่งการศึกษา**. กรุงเทพฯ: ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.

วิศิษฐ์ วังวิญญู. (๒๕๔๘). **ชุดกระบวนการทัศน์ใหม่ มณฑลแห่งพลัง ญาณทัศนะแห่งการเข้าถึงตัวตนที่แท้**. บรรณาธิการ. วิทยากร โสวัตร. กรุงเทพฯ: สวณเงินมีมา.

ภาษาอังกฤษ

John Davis. 2005. **Critical thinking, Experiential education, and Contemplative education**. Naropa University, USA. [online]. Available from: <http://www.johnvdavis.com/tp/contedonline.htm>.

Wikipedia. 2007. **Contemplative education.**, [online]. 2007. Available from: http://en.wikipedia.org/wiki/Contemplative__education [2007, July 28].

ผู้เขียน

นายระวี สัจจโสภณ นิสิตระดับมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย